

RJEČNIK GOSTOPRIMSTVA: NA TRAGU ZAKONA

M6 ■ MERVE BEDIR

„... strancu je prije svega stran pravni jezik na kojemu je formulirana obveza gostoprimstva: pravo na azil, njegova ograničenja, norme, politike itd. On mora zatražiti gostoprimstvo na jeziku koji po definiciji nije njegov vlastiti, nego mu ga nameće gospodar kuće, domaćin, kralj, vladar, vlast, nacija, Država, otac ... Ta osoba nameće mu prevođenje na njezin jezik, i to je prvi čin nasilja.“

JACQUES DERRIDA, O GOSTOPRIMSTVU¹

LJETNI LOGOR U ISTANBULU PRETVOREN U LOGOR ZA
ČEČENSKO IZBJEGLICE. KADAR IZ FILMA *ARE THERE ANY PALM
TREES IN GROZNY?*, BANU CENNETOĞLU, 1995.

PALME KOJE UKRAŠAVAJU NOĆNI KLUB NA PLAŽI
POKRAJ LOGORA. KADAR IZ FILMA *ARE THERE ANY
PALM TREES IN GROZNY?*, BANU CENNETOĞLU, 1995.

Do prošle godine (2013.) zakonske odredbe Republike Turske koje se tiču izbjeglica² dijelom su ih nazivale „gostima“, implicirajući time da je Turska tranzicijska zemlja i da su odluke o dodjeljivanju izbjegličkog statusa, repatrijaciji ili relokaciji u neku treću zemlju u nadležnosti UNHCR-a. Riječ *guest* (gost) ima isto jezično podrijetlo kao i riječi *host* (domaćin), *ghost* (duh), *hostile* (neprijateljski), *hostage* (talac), *hospitium* (prihvat, prihvatilište) i *hospitality* (gostoprimstvo), koje redom opisuju varijante odnosa koji se uspostavlja između domaćina i gosta. Složenost koja je inherentna tom odnosu uključuje više obveza i tenzija: zašto je gost na vratima? Odakle dolazi? Kako se zove i ima li uopće ime, i koliko je nama važno da mu znamo ime? Što želi? Moram li otvoriti vrata? ... Odgovori na ta pitanja određuju pravila gostoprimstva. Društvene, pravne i kulturne insinucije riječi *domaćin* i *gost* ključne su za razumijevanje opsega njihova odnosa, kao što su detaljno konceptualizirali Kant³ i Derrida. Riječi *domaćin*, *gost* i njihove derivacije imaju zajednički korijen u latinskoj riječi *hostis* koja označava gosta, neznanca i stranca. Značenje stranca također podrazumijeva neprijatelja, dok ono gosta obuhvaća i domaćina ili stranca, uz implikacije gostoprimstva i skrbi. Treće značenje, ono taoca, izokreće neprijateljstvo prvoga definirajući ga iz pozicije primatelja, odnosno žrtve. Derrida primjećuje da je i domaćin ponekad talac, dok Kant smatra da je gostoprimstvo pitanje čovjekovih prava. Budući da Turska prestano mijenja politiku prema izbjeglicama u kombinaciji s dvosmislenim pravnim kontekstom, država ne postupa jednako prema svim skupinama izbjeglica. Dok se neke srdačno dočekuju, drugi bi trebali napustiti zemlju što prije. Ta razlika u stajalištu također se odražava na gradove u kojima su se izbjeglice nastanili,⁴ uključujući način na koji komuniciraju sa svojim susjedima, drugim mještanima, ostalim izbjegličkim skupinama i internim, turskim imigrantima. Artikulacije toga odnosa dovode do pojave različitog rječnika u turskom jeziku kada je riječ o izbjeglicama. Taj sam rječnik analizirala u jednom ranijem članku⁵ gdje sam uputila na dvosmisleni pravni i politički kontekst međusobno povezanih [pogrešnih] razumijevanja termina *domaćin*, *gost* i *gostoprimstvo*, kao i obilje društvenih i kulturnih implikacija koje je taj rječnik naslijedio, osobito u Turskoj. U ovom članku dodat ću tomu termine iz *Zakona o strancima i međunarodnoj zaštiti*,⁶ novog zakona koji je stupio na snagu 2014. godine.

STADIJON „MIMAR SINAN“, FATİH,
İSTANBUL. KÂDAR İZ FILMA STADİUM,
ARTIKIŞLER ÇOLLECTIVE, 2015.

Zakon gostoprimstva ili zakoni gostoprimstva?

Preispitujući pravila gostoprimstva, Kant je u knjizi *Vječni mir* objasnio proturječje između „zakona gostoprimstva“ i „zakona gostoprimstva“. Pitajući stranca za ime, država ga prihvaća, što mu jamči identitet i daje mu pravo da ondje boravi. Tako on postaje zakonski odgovornom osobom, a time i podložnim (zakonima gostoprimstva). Za razliku od toga, *hospitium* kao božansko pravo gosta i božansko pravo domaćina znači otvoriti vrata doma i pustiti goste da uđu ne pitajući tko su (zakon gostoprimstva). *Hospitium* bi se stoga mogao smatrati moralnom definicijom, iako je u grčkom gradovima-državama bio dio zakona. …… Derrida pak tumači razliku između zakona gostoprimstva i zakona gostoprimstva na hijerarhijski način. Zakon je iznad i izvan pojedinačnih zakona; stoga je on nezakonit, poput nekoga bezakonskog zakona. Kako bi bio ono što jest, zakonu su potrebni zakoni, no on ih zatim opovrgava, ugrožava i ponekad iskrivljava. Upravo je taj zakon, unutar i izvan pojedinačnih zakona, ono što traje i uvijek mora moći trajati. Promatramo li izbjeglice kao goste u Turskoj s toga stajališta, dodatno će se istaknuti paradoks „zakona gostoprimstva“ naspram „zakona gostoprimstva“. U njihovu iskustvu gostoprimstva i položaja taoca, ta ih dvoznačnost ostavlja u krajnje ranjivoj poziciji o odnosu prema državi koja im je također strana.

Rječnik gostoprimstva

Derrida smatra da je jezik mjesto na kojemu počinje pitanje gostoprimstva: „Moramo li zahtijevati od stranca da nas razumije, da govori naš jezik u svakom smislu te riječi i u svim njezinim mogućim ekstenzijama, prije nego što ga možemo primiti u svoju zemlju i kako bismo to uopće mogli? Ako pak već govori naš jezik, sa svime onime što to implicira, ako smo već podijelili s njime sve ono što se dijeli jezikom, je li tada stranac uopće stranac i može li se u odnosu na njega govoriti o azilu ili gostoprimstvu? U tome je paradoks.“ Jezik kojim se služimo kako bismo komunicirali sa strancem, kao i vrijednosti, smislovi i kultura koji s time dolaze, ne pripadaju strancu. Derrida tvrdi kako je trenutak u kojemu se obratimo strancu na vlastitom jeziku trenutak u kojemu počinjemo uspostavljati vlast nad njime. …… U Turskoj se koriste različiti termini, kako u pravnom tako i u svakodnevnom jeziku, kako bi se govorilo o izbjeglicama iz različitih razdoblja i vezano uz različite događaje. Izbjeglice koji su došli u Tursku između 1912. i 1930. godine nazivaju se *muhacir*. U gradovima gdje su se nastanili zovu ih *macir* ili *mahcir*, što je zapravo izmijenjen izgovor riječi *muhacir* koja se na taj način, kako se smatra, u javnosti doživljava kao manje isključiva. Još je specifičniji termin koji se koristi za izbjeglice koji su u Tursku došli tijekom Prvog svjetskog rata, a koji su poznati kao *mübadil*. Oni koji su pobjegli s grčkih otoka nazivaju same sebe *onima s otoka*. Te skupine imaju tursko podrijetlo i odmah su prihvaćeni kao turski građani. U zakonskim odredbama europski se izbjeglice koji odgovaraju definiciji *Konvencije o statusu izbjeglica* UNHCR-a iz 1951. godine nazivaju *mülteci* (izbjeglice), dok su neeuropski izbjeglice *siğnmaci* (azilanti). U raznim kasnijim dijelovima iste odredbe ti se izbjeglice i azilanti nazivaju *gostima* (*misafir*) i *strancima* (*yabancı*). Osobe koje nisu povezane ni s jednom državom nazivaju se *vatansız* (osobe bez domovine), a izraz *haymatloz* koristi se specifično za osobe koje su pobjegle iz zemalja njemačkoga govornog područja u razdoblju od 1937. do 1945. godine. Čečene koji su pobjegli u Tursku nakon 1994. UNCHR prihvaća kao osobe u „situaciji sličnoj izbjegličkoj“ (*refugee-like situation*). …… Novi turski zakon o strancima i međunarodnoj zaštiti uvodi i dodatne

terme kao što su: *applicant* za osobu koja je podnijela zahtjev za međunarodnom zaštitom, a konačna odluka u pogledu toga zahtjeva još je u razmatranju; *conditional refugee* za osobu kojoj je dopušteno privremeno boraviti u Turskoj dok ne bude preseljena u neku treću zemlju; *subsidiary refugee* za osobu koja uživa međunarodnu zaštitu, no nije ni izbjeglica ni uvjetni izbjeglica; *temporary protection* za neposrednu i privremenu zaštitu koja se dodjeljuje strancima u slučajevima kada postoji velik priljev u Tursku, a ne mogu se vratiti u zemlju koju su bili prisiljeni napustiti; *humanitarian residence permit* za jednogodišnju dozvolu boravka u slučaju izvanrednih okolnosti; *victim of human trafficking residence permit* za dozvolu boravka u trajanju od trideset dana, koja pokriva razdoblje najveće ranjivosti ilegalno uvedenog imigranta. …… Urbani prostor Istanbula čini vidljivima obveze i napetosti između *domaćina* i *gosta*. Naziv istanbulskoga sabirnog centra, „kuća za inozemne goste“ (*yabancılar misafirhanesi*, sadrži dihotomije neprijatelj–talac i parazit–gost, sve u jednoj riječi. Tako je jedan državni ljetni logor postao privremeni izbjeglički logor u središtu grada, između noćnog kluba na plaži, vojne zgrade i nekadašnjega trgovačkog centra. Ovdje se 160 čečenskih izbjeglica koji su pobjegli u Tursku tijekom rusko-čečenskog rata, pretvara u duhove. Korisnici obližnjeg kluba na plaži ne primjećuju ih, dok ih oni iz vojne zgrade izbjegavaju. Jedan nogometni stadion u istanbulskoj četvrti Fatih gdje afrički imigranti vode vlastitu nogometnu ligu, pretvara se u mjesto solidarnosti i otpora koje služi imigrantima i pod imigrantskom je upravom. Taj stadion nudi imigrantima mogućnost promjene uloge iz *gosta* u *domaćina*. …… Stavovi prema izbjeglicama kreću od riječi kojima ih opisujemo. U Turskoj – koja je tijekom povijesti apsorbirala pridošlice iz čitavog niza izvanjskih sukoba – za njih je uvriježen termin *gost*. …… Uzimajući to kao polazište, trebamo preispitati zakone gostoprimstva u Turskoj, kao i inherentno neprijateljstvo koje je u njima sadržano. Potrebno nam je bolje razumijevanje rječnika kojim se opisuju izbjeglice kao prvi korak prema poboljšanoj politici prema njima. Kao drugo, i još važnije, trebamo se suočiti s činjenicom da se granice koje nas dijele i ujedinjuju također odražavaju u rječniku koji se primjenjuje na imigrante. Slučaj Turske gdje se koriste tolike riječi kako bi se definirale različite okolnosti „ugošćavanja“ osoba u situaciji sličnoj izbjegličkoj, na određeni način upućuje na krizu u kojoj se svijet trenutačno nalazi.

¹ Jacques Derrida, *Of Hospitality*, Stanford University Press, Stanford, CA, 2000.

² U ovom tekstu riječ *izbjeglica* koristi se u značenju koje je definirano u *Konvenciji o statusu izbjeglica* UNHCR-a iz 1951. godine: to je onaj tko se „zbog opravdanog straha od progona na osnovi rase, vjere, nacionalnosti, pripadništva određenoj društvenoj skupini ili političkog mišljenja nalazi izvan zemlje svoje nacionalnosti te nije u mogućnosti ili zbog spomenutog straha ne želi koristiti zaštitu te zemlje“. Jedina zakonska odredba u Turskoj koja se tiče izbjeglica donesena je 1994. godine. Sirijske izbjeglice koji su pobjegli u Tursku nakon 2011. vlada naziva „gostima“ i njihov status neposredno reguliraju vladine organizacije, samo dijelom zakoni.

³ Immanuel Kant, *Perpetual Peace: A Philosophic Essay*, izvor: <https://librivox.org/perpetualpeace-by-immanuel-kant/> (25. 5. 2015.).

⁴ Turska samu sebe smatra tranzicijskom zemljom. Izbjeglicama se dodjeljuje privremeni azil i smješta ih se dok ne budu vraćeni u domovinu ili smješteni u neku treću zemlju. Tijekom toga postupka izbjeglice borave u 36 različitih „satelitskih gradova“. Službeno ne postoje ograničenja kretanja ili boravka unutar tih gradova, samo moraju izvještavati o svojoj prisutnosti u gradu državnim službenicima, i to često.

⁵ Merve Bedir, „A Vocabulary of Hospitality“, u: *Volume*, 40, 2014., 104–106.

⁶ *Turski Zakon o strancima i međunarodnoj zaštiti*, izvor: http://www.goc.gov.tr/files/files/YUKK_I%CC%87NGI%CC%87LI%CC%87ZCE_BASKI%281%29%281%29.pdf (25. 5. 2015.).